

مؤسسه آموزش عالی شهید اشرفی اصفهانی
پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته و گرایش:
حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان پایان نامه:
کودک‌آزاری و ضرورت بازنگری در قوانین

استاد راهنما:
دکتر محمود مالمیر

استاد مشاور:
محمد هاشمی

نگارنده:
سعیده فرجی کوهجردی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

مؤسسه آموزش عالی شهید اشرفی اصفهانی
پایان نامه جهت دریافت درجه کارشناسی ارشد

رشته و گرایش:
حقوق جزا و جرم‌شناسی

عنوان پایان نامه:
کودک‌آزاری و ضرورت بازنگری در قوانین

امضاء استاد راهنما: دکتر محمود مالمیر

امضاء استاد مشاور: محمد هاشمی

امضاء استاد داور: دکتر مصطفی شادمان‌فر

تقدیم به:

پدر و مادر مهربان و برادر عزیزم

که با صبر و شکیبایی رنج تحصیل مرا به جان خریدند

و همواره حامی و مشوق علائق من بوده‌اند.

سپاسگزاری

در ابتدا بر خود لازم می دانم از تمام کسانی که در جمع آوری و نگارش این رساله به اینجانب یاری رساندند از جمله استاد محترم راهنما، جناب آقای دکتر محمود المیر استاد مشاور، جناب آقای محمد هاشمی و دیگر اساتید بزرگوار دانشگاه و همچنین جناب آقای دکتر شهرام ابراهیمی استاد محترم دانشکده حقوق شیراز و تمامی همکاران قضایی و دوستان محترم که صبورانه مرا در جهت روشن شدن موضوع یاری دادند، صمیمانه تشکر و قدردانی نمایم. باشد که این رساله قدمی در جهت رضای خداوند منان و حمایت از حقوق این قشر مظلوم گردد.

چکیده

بررسی بزه کودک آزاری و تحلیل و کنکاش در خصوص قوانین مربوط به حمایت از کودکان و نوجوانان در حفظ حقوق آنان در حیطه کیفری از مسائل بسیار مهم در عرصه حقوق کودکان بزه‌دیده می‌باشد. کودک آزاری که به هر فعل یا ترک فعلی که موجب آسیب یا تهدید سلامت جسم، روان و یا سعادت، رفاه و بهزیستی کودکان و نوجوانان زیر 18 سال شود، تعریف می‌شود ممکن است از سوی افراد مختلف به خصوص افرادی که رابطه نزدیکی با کودک دارند و به دلایل مختلف انجام گیرد.

تلاش‌های متعددی جهت کنترل، پیشگیری و منع این پدیده در عرصه داخلی و بین‌المللی در قالب وضع و تصویب قوانین، عهدنامه‌ها و پیمان‌نامه‌های مختلف انجام که نشان دهنده جهت‌گیری خاص و متفاوت قانون‌گذار به مسئله بزه‌دیدگی اطفال و نوجوانان در مقایسه با دیگر بزه‌دیدگان عام جامعه می‌باشد که علی‌رغم تحول بزرگی که در عرصه حمایت از حقوق کیفری اطفال ایجاد نموده است دارای کاستی‌هایی است که ضرورت بازنگری و تغییر در این قوانین را دوجندان نموده است. خالی بودن این قوانین از پیش‌بینی راه‌کارهای بلندمدت جهت پیشگیری و حذف این پدیده از جامعه می‌تواند اساسی‌ترین ایراد آن باشد که می‌تواند ما را در حصول این نتیجه یاری دهد که صرف جرم‌انگاری کودک‌آزاری کافی نمی‌باشد بلکه پیشگیری و درمان یک بزه به همان اندازه و بلکه بیشتر حائز اهمیت می‌باشد.

کلید واژگان: کودک آزاری، قانون حمایت از کودکان و نوجوانان، نقض

حقوقی، اطفال بزه‌دیده، خشونت

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱.....	مقدمه
۴.....	۱- بیان مسئله
۵.....	۲- پیشینه و سوابق تحقیق
۶.....	۳- ضرورت انجام تحقیق
۷.....	۴- سوالات تحقیق
۷.....	۵- فرضیه‌های تحقیق
۸.....	۶- هدف ها و کاربردهای موردانتظار از انجام تحقیق
۸.....	۷- طرح تحقیق

بخش اول: ماهیت بزه کودک آزاری از دیدگاه قوانین موضوعه

و حقوق ایران و اسلام - بررسی مفاهیم و ابعاد آن

فصل اول: کودک آزاری از منظر حقوق و قوانین موضوعه و فقه

اسلامی ۱۱

مبحث اول: کودک آزاری، بررسی مفاهیم و تعاریف از منظر حقوق ۱۲

گفتار اول: بزه دیده کودک آزاری ۱۷

- بند اول: بزه دیده عام ۱۸
- بند دوم: بزه دیده خاص ۱۹
- گفتار دوم: بزهکار کودک آزاری و زمینه‌های بروز آن ۲۰
- بند اول: محیط خانواده ۲۱
- بند دوم: محیط و نهادهای اجتماعی ۲۲
- ۱- محیط‌های تحصیلی و آموزشی ۲۳
- ۲- نهادهای مراقبتی و قضایی ۲۴
- ۳- خشونت علیه کودکان در محیط کار ۲۵
- بند سوم: جوامع و دولت‌ها ۲۶
- گفتار سوم: سن بزه‌دیدگی ۲۷
- مبحث دوم: کودک آزاری از منظر فقه اسلامی ۲۹
- گفتار اول: روش تربیتی کودکان در اسلام ۳۲
- گفتار دوم: تأدیب کودکان از دیدگاه اسلام ۳۵
- فصل دوم: انواع کودک آزاری ۳۷**
- مبحث اول: کودک آزاری جسمی ۳۸
- گفتار اول: کودک آزاری جسمی در قالب تنبیه ۴۰
- مبحث دوم: کودک آزاری روانی یا عاطفی ۴۶

- ۴۸..... مبحث سوم: کودک آزاری جنسی
- ۵۰..... گفتار اول: توریسم جنسی
- ۵۱..... گفتار دوم: هرزه‌نگاری جنسی
- ۵۳..... مبحث چهارم: کودک آزاری اقتصادی
- ۵۴..... گفتار اول: تکدی‌گری کودکان
- ۵۵..... گفتار دوم: قاچاق و خرید و فروش کودکان
- ۵۶..... گفتار سوم: بهره‌کشی جنسی
- ۵۷..... گفتار چهارم: سوء استفاده از نیروی کار کودک
- ۵۸..... بند اول: اشتغال به کارهای خطرناک
- ۶۰..... بند دوم: اشتغال زیر حداقل سن مقرر شده جهت کار
- ۶۱..... مبحث پنجم: کودک آزاری ناشی از غفلت و بی‌توجهی
- ۶۳..... فصل سوم: علل و پیامدهای کودک آزاری
- ۶۳..... مبحث اول: علل و عوامل کودک آزاری
- ۶۴..... گفتار اول: علل شخصی، روانی
- ۶۵..... بند اول: وضعیت فیزیکی
- ۶۷..... بند دوم: وضعیت روانی
- ۶۹..... گفتار دوم: علل ساختاری خانواده

- بند اول: طلاق ۷۰
- بند دوم: اعتیاد والدین ۷۲
- بند سوم: سطح تحصیلات و رشد فکری والدین ۷۳
- گفتار سوم: علل اقتصادی ۷۴
- گفتار چهارم: علل اجتماعی و فرهنگی ۷۶
- بند اول: ضعف اعتقادات مذهبی و دینی ۷۶
- بند دوم: آداب و رسوم فرهنگی ناصحیح ۷۸
- بند سوم: نظام آموزشی نامناسب ۸۰
- بند چهارم: قوانین نامناسب و جرم‌زا ۸۱
- مبحث دوم: پیامدهای کودک‌آزاری ۸۲
- گفتار اول: پیامدهای جسمانی ۸۲
- گفتار دوم: پیامدهای روانی ۸۴
- گفتار سوم: پیامدهای اجتماعی ۸۵
- بند اول: بزه‌دیده - بزه‌کار، بزه‌دیده - بزه‌دیده ۸۵
- بند دوم: کودکان فراری ۸۶

بخش دوم: حمایت‌های قانونگذار جهت حفظ حقوق کودکان بزه‌دیده
و ضرورت‌های بازنگری در آن

فصل اول: سابقه حمایت‌های قانونی از حقوق کودکان در عرصه داخلی

و بین‌المللی ۸۹

مبحث اول: قوانین حمایتی نسبت به حقوق کودکان در عرصه

بین‌المللی ۹۰

گفتار اول: مروری بر پیمان‌نامه حقوق کودک ۹۵

مبحث دوم: قوانین حمایتی نسبت به حقوق کودکان در ایران ۱۰۳

فصل دوم: بررسی قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ در

جرم‌انگاری کودک‌آزاری، ضرورت‌ها و تغییرات ۱۱۴

مبحث اول: فرایند تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب

۱۳۸۱ ..... ۱۱۵

مبحث دوم: بررسی مواد قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب

۱۳۸۱ - نوآوری‌ها و ایرادات ۱۱۹

مبحث سوم: ضمانت اجرا و مجازات پیش‌بینی شده در قانون حمایت از

کودکان و نوجوانان و بررسی کفایت آن و راهکارهای پیش‌رو ۱۴۴

گفتار اول: پیشگیری از وقوع بزه ۱۴۶

گفتار دوم: مجازات ۱۴۸

گفتار سوم: اقدامات حمایتی - درمانی پس از وقوع جرم ۱۴۹

نتیجه گیری ۱۵۳

پیشنهادات ۱۵۷

منابع و مآخذ ۱۶۱

چکیده انگلیسی

مقدمه

نقض حقوق کودکان و نوجوانان همواره مسئله جدانشدنی از جرایم به وقوع پیوسته جوامع بوده است و این قشر همواره قربانی جرائم متفاوتی در طول تاریخ و به شیوه‌های گوناگونی بوده‌اند.

گاه کودکان و نوجوانان خود فاعل جرایم هستند که تحت عنوان اطفال و نوجوانان بزهکار شناخته و قوانین و مقررات مختلفی در عرصه داخلی و بین‌المللی جهت یک دادرسی عادلانه و حمایتی از آنان تدوین شده است که حداقل قواعد استاندارد سازمان ملل متحد برای دادرسی ویژه نوجوانان (مقررات پکن ۱۹۸۵)، پیمان نامه حقوق کودک (۱۹۸۹)، اصول سازمان ملل متحد برای پیشگیری از بزهکاری نوجوانان (رهنمودهای ریاض ۱۹۹۰)، مقررات سازمان ملل متحد برای حمایت از نوجوانان محروم شده از آزادی (۱۹۹۰)، نمونه قانون قضایی برای نوجوانان (۱۹۹۸)، در عرصه بین‌المللی و تدوین لایحه رسیدگی به جرایم اطفال و نوجوانان در عرصه داخلی از آن جمله‌اند.

لیکن گاه آنان مظلومانه قربانی جرایم دیگران می‌شوند، در واقع نقض حقوق کودکان و کودک آزاری، سابقه‌ای طولانی در تاریخ بشری دارد که در هر دوره‌ای از تاریخ، تعریف مفهومی آن متفاوت و معمولاً فاقد بار معنایی منفی بوده است؛ برای مثال در تمدن‌های قدیمی، دختران جوان اغلب به منظور سوء استفاده جنسی به معابد بابل هدیه می‌شدند و یا در رم کشتن فرزند حق قانونی والدین بود؛ فروش دختران در چین قدیم رایج بود؛ اعراب دختران خویش را زنده به گور می‌کردند و

زمانی هم به ویژه در عصر صفوی و نیز در دوره های بعدی تاریخ ایران، شاهد روسپی خانه های ویژه برای پسران خردسال و جوان هستیم. (جاهد: ۱۳۸۷: ۴۰)

همچنان در آستانه هزاره سوم میلادی و علیرغم ادعاهای پرطمطراق بشر در مورد فتح دروازه های تمدن و پیشرفت، محرومیت کودکان از حقوق و نیازهای اولیه آنان همچنان معضل و مشکل بزرگ جوامع انسانی است. تجاوز به حقوق کودکان در بسیاری از مناطق دنیا به اشکال گوناگون مشاهده می شود. قاچاق، خرید و فروش و سوء استفاده از نیروی کار کودکان، سوء استفاده جنسی از اطفال پسر و دختر از طریق فحشای اجباری و پورنوگرافی و حتی در آنچه که توریسم جنسی (Sex Tourism) نامیده شده است، خشونت علیه کودکان چه در خانواده و چه در جامعه و به ویژه در دوران وقوع مخاصمات مسلحانه، فشارهای وارده بر کودکان در اثر از هم پاشیدگی خانواده یا طلاق والدین و عدم برخورداری کودکان از آموزش مناسب را می توان از مصادیق تجاوززاتی که در عصر حاضر به حقوق کودکان می شود دانست. (یونیسف: ۱۳۷۹: ۱)

توجه به حقوق کودکان در زمان معاصر فراز و فرودهای متفاوتی را در عرصه داخلی و بین المللی پشت سر گذاشته است؛ اعلامیه حقوق کودک ژنو (۱۹۲۴)، اعلامیه حقوق کودک مجمع عمومی سازمان ملل متحد (۱۹۵۹)، اعلامیه جهانی حقوق بشر (۱۹۴۸)، کنوانسیون حقوق کودک (۱۹۸۹)، قوانین حمایت از کودکان و نوجوانان بزهکار، قوانین پراکنده جزایی و مدنی و دیگر قوانین موضوعه ایران در توجه خاص قانونگذار به قشر موصوف همچون مواد ۶۱۹ (جرم مزاحمت برای

اطفال و زنان)، ۶۳۱ (جرم ربودن و اختفاء طفل)، ۶۳۲ (جرم امتناع از تحویل طفل ربوده شده)، ۶۳۲ (جرم رها کردن طفل در محل‌های خالی از سکنه)، ۶۲۱ (جرم آدم‌ربایی و تشدید مجازات ربودن افراد زیر ۱۵ سال) و ... از قانون مجازات اسلامی و پیوستن ایران به کنوانسیون جهانی حقوق کودک و در انتها تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ نمونه‌هایی از تلاش‌های جامعه جهانی و قانون داخلی ایران جهت حمایت از قشر فوق‌الذکر است.

در دوران معاصر توجه به مقوله نقض حقوق کودکان و نوجوانان خصوصاً مسئله کودک آزاری و بزه دیدگی کودکان و نوجوانان پررنگ‌تر گشته و ضمانت اجرای گوناگونی در حیطه داخلی و بین‌المللی برای آن وضع شده است. هر چند از وضع قانون تا اجرای کامل آن همیشه فاصله زیادی است اما توجه و پرداختن به حقوق مختلف کودکان و نوجوانان و بررسی و تدوین قوانین مناسب جهت حمایت از قشر ذکر شده می‌تواند منشأیی جهت حفظ حقوق حقه آنان و مجازات عاملان و پیشگیری از اقسام گوناگون بزه دیدگی اطفال از جمله کودک آزاری و متعاقب آن بزهکاری کودکان گردد.

۱- بیان مسأله:

کودک آزاری که از جلوه های خشونت علیه کودکان می باشد و در سالهای اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته است ترجمه کلمه انگلیسی "Child abuse" می باشد و عبارتست از هرگونه فعل یا ترک فعلی که موجب آسیب یا تهدید سلامت جسم، روان، یا سعادت و رفاه و بهزیستی کودک و نوجوانان زیر ۱۸ سال به دست والدین یا افرادی که نسبت به او مسئول هستند می شود. (جاهد: ۱۳۸۷: ۴۱)

از یک دیدگاه تعریف مقوله کودک آزاری به عنوان فعل یا ترک فعلی که موجب نقض حقوق کودکان و نوجوانان گردیده است در قالب بیان مصادیق آن امکان پذیر می باشد که می توان به کودک آزاری جسمی، روانی یا عاطفی، جنسی، اقتصادی و کودک آزاری ناشی از غفلت و بی توجهی تقسیم نمود.

آمارهای تکان دهنده از مصادیق کودک آزاری و ضرورت اتخاذ یک سیاست کیفری مناسب برای تدوین قوانین ویژه حمایتی سبب تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان در سال ۱۳۸۱ گردید.

با تصویب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان نشانه‌هایی از پذیرش سیاست افتراقی در برخورد با جرایم علیه اطفال در حقوق کیفری نمایان گردید. قانونی که با پایه‌ریزی اولیه حقوق کیفری اطفال بزه‌دیده برای اولین بار اصطلاح «کودک آزاری» را وارد ادبیات حقوق کیفری ایران کرد. (زینالی: ۱۳۸۲: نوآوری‌های قانون حمایت:

لیکن وجود آمارهای کودک آزاری موجود، کفایت و جامعیت قانون فوق‌الذکر را تا حد زیادی زیر سؤال برده است و ضرورت بازنگری بر این قانون خاص و رفع ایرادات آن را دو چندان نموده است.

۲- پیشینه و سوابق تحقیق:

به نظر می‌رسد بیشترین کانون توجه حقوق‌دانان و محافل حقوقی به مسئله کودک آزاری و بررسی زوایای آن با به تصویب رسیدن قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ دو چندان شده است. گرچه معضل کودک‌آزاری امری جدید نیست اما در طی سال‌های اخیر چنان مورد توجه واقع شده است که گویا پدیده‌ای منحصر به زمان حال است.

تاکنون آثاری در رابطه با مقوله کودک‌آزاری، کودکان بزه‌دیده، بررسی قانونی حمایت از کودکان و نوجوانان، بررسی آماری و علت شناختی آن و غیره به انجام رسیده است که عناوین ذیل از آن جمله اند:

کتاب‌ها: «کودک آزاری در ایران» اثر سعید مدنی، «کودک‌آزاری و پیامدهای آن بر رشد روانی اجتماعی کودکان آزار دیده» اثر فردوس قماشچی، «کودک‌آزاری و کنوانسیون حقوق کودک» اثر هوشنگ آبروشن.

مقالات: «قانون حمایت از کودکان و نوجوانان و تقابل دیدگاه‌ها در آن» و «نوآوری‌های قانون حمایت از کودکان و نوجوانان و چالش‌های فراروی آن» از حمزه زینالی، «رهنمودهای حقوق کیفری ماهوی در قبال کودکان بزه دیده» از مریم

عباچی، «آزار کودکان: علل و پیامدها» از نوروز کارگری، «بررسی روند آزار کودکان در ایران بر اساس برخی پایه‌های علت شناختی آن» از سعید مدنی، «حمایت از اطفال بزه دیده در نظام حقوقی ایران» از دکتر اردبیلی، «رابطه بین کودک آزاری والدین و الگوی شرارت در کودکان آزار دیده» از عبدالرحیم اسداللهی و محمود برات وند، «کودک‌آزاری» از سید محمد موسوی بجنوردی، «بررسی پدیده کودک‌آزاری از منظر جرم‌شناسی و حقوقی» از محمدعلی جاهد.

پایان نامه‌ها: «حمایت از کودکان بزه‌کار و بزه دیده» اثر حمزه زینالی، «بزه

دیدگی کودکان در حقوق ایران» اثر جمال بیگی.

۳- ضرورت انجام تحقیق:

ناتوانی و یا کم توانی کودکان و نوجوانان در دفاع از حقوق خود در مقابله با جرایم و مجرمان لزوم حمایت از این قشر را مضاعف نموده است. همچنین بررسی ابعاد قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ و بررسی و تحلیل نقاط ضعف و قوت آن جهت کاهش آمار کودک‌آزاری و فرهنگ‌سازی تدریجی در جامعه مدنی و حقوقی جهت حفظ حقوق قشر موصوف از جمله ضرورت‌های این تحقیق می‌باشد.

۴- سوالات تحقیق:

- ۱- کودک آزاری چیست و مصادیق آن کدام است؟
- ۲- در جرم کودک آزاری، کودک به چه کسانی اطلاق می‌گردد؟
- ۳- آیا سیاست کیفری کنونی ایران در قبال مسئله کودک آزاری در قالب قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ دارای جامعیت است و نیاز به اصلاح و بازنگری دارد؟
- ۴- آیا تمامی مصادیق کودک آزاری در قانون فوق‌الذکر جرم انگاری گردیده و آیا نوع پاسخ‌های پیش‌بینی شده می‌تواند در پیشگیری از این جرم مؤثر باشد؟

۵- فرضیه‌های تحقیق:

- ۱- هرگونه فعل یا ترک فعلی که موجب آسیب یا تهدید سلامت جسم، روان و سعادت و رفاه و بهزیستی کودک گردد وارد در تعریف کودک آزاری می‌باشد و به صورت کودک آزاری جسمی، روانی، عاطفی، جسمی، آموزشی، اقتصادی، کودک آزاری ناشی از غفلت و بی‌توجهی می‌باشد.
- ۲- کلیه افراد زیر ۱۸ سال مشمول قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ می‌باشند.
- ۳- هر چند در سالهای اخیر سیاست‌های حمایتی ایران از کودکان و نوجوانان دارای نوآوری‌های اساسی بوده است لیکن جامع نبوده و نیاز به اصلاح و بازنگری دارد.

۴- تمام مصادیق کودک‌آزاری پیش‌بینی نشده و ضمانت اجرای تعیینی در قانون

فوق‌الذکر در رفع علل و پیشگیری از جرم مناسب نمی‌باشد.

۶- هدف‌ها و کاربردهای موردانتظار از انجام تحقیق:

بررسی اختصاصی و ماهوی قانونگذار از بحث کودک‌آزاری و تصویب قوانین مربوط به آن در جامعه ما بحثی نوپا و جوان می‌باشد و مسلماً نیازمند بررسی‌های همه‌جانبه در حیطه‌های مختلف و بیان نظرات مختلف از سوی پژوهشگران، حقوقدانان، اساتید و قضات و نیروی جهت‌بالندگی موضوع و قرار گرفتن آن در جهت صحیح و مناسب خود می‌باشد. بنابراین بررسی ماهوی از جرم کودک‌آزاری و ابعاد مختلف آن و بیان نواقص و ایرادات قانون حمایت از کودکان و نوجوانان مصوب ۱۳۸۱ و بررسی آن و بیان ضرورت‌های آن جهت کاهش آمار کودک‌آزاری و اجرای سیاست‌های کیفری ویژه جهت تقویت ضمانت اجرای قوانین حمایتی از کودکان و نوجوانان و همچنین آگاه‌سازی عامه مردم و همچنین حقوقدانان، وکلاء، و قضات، والدین و سرپرستان صغار و ... نسبت به ابعاد جرم شناختی کودک‌آزاری از جمله هدف‌ها و کاربردهای این تحقیق می‌باشد.

۷- طرح تحقیق

این رساله که به بررسی بزه کودک‌آزاری و بررسی قوانین مربوط به حمایت از کودکان و نوجوانان می‌پردازد در دو بخش تنظیم شده است که در بخش اول در سه